

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן
עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

בפתחו של ליל הסדר, בתחילת קריאת ההגדה, מציבים תשובה ברורה לפרעה, שזלזל בילדים ובחינוכם, החל מגזירת ההשמדה "כל הבן הילוד" (שמות א, כב), ובהמשך – בהסכמתו ליציאה חלקית ממצרים, ללא הטף – "לכו נא הגברים..." (שמות י, יא). מראים לפרעה ולשכמותו, מה "ערכם" של הילדים בחיינו ומציבים את מקומם בתחילת ההגדה, מיד לאחר הפתיחה – "הא לחמא". זו המצוה היחידה שמבוגר לא יכול לקיים ללא השתתפותו של הילד. **זו – הילד נמצא במרכז העניינים.**

מדוע נתקן הסדר והנוסח של "מה נשתנה"?

רי"ד: נתקן עבור מי, שאין לו מי שישאל אותו. חז"ל הורו על אופן הסיפור בדרך שאלה ותשובה – פסחים קטז ע"א: "ואם אינו חכם – אשתו שואלתו, ואם לאו, הוא שואל לעצמו". לצרכו תקנו חז"ל מבנה של שאלות ותשובות, ואם מיסב לבד לשלחן הסדר אומר את נוסח "מה נשתנה", ויוצא ידי חובת סיפור יציאת מצרים בדרך של שאלה ותשובה.

רשב"ם: הנוסח נתקן עבור הילדים, כדי שידעו מה לשאול.
אברבנאל: זו שאלה אחת שמורכבת מכמה סעיפים. השאלה מתמקדת בהיותנו כיום בני חורין, ועושים פעולות המזכירות את צרותינו. אנו מראים על היותינו בני מלכים מחד, ומאידיך – אוכלים מרור המסמל את גלותינו במצרים.

מעשי ה': ארבע השאלות נתקנו כנגד ארבעת הבנים.
שאלה א' – חמץ ומצה – שאלת החכם. אין מפטירין אחריה, כדי שישאר טעם מצה.
שאלה ב' – מרור – שאלת הרשע, אינו רוצה סימנים, ועל כן שואל "מה העבודה..."
שאלה ג' – שתי הטבלות – שאלת התם, שצריך לראות בעיניו ואינו מבין מדוע צריך שתי הטבלות.
שאלה ד' – הסיבה, שאלת הבן שאינו יודע לשאול, מטרת ההסיבה – כדי שהילדים ישאלו, גם מי שאינו יודע לשאול.

שפת אמת: ארבע השאלות נתקנו כנגד ארבעת הבנים.
שאלה א' – כנגד החכם ששואל: "מה העדות...", מצה היא עדות.
שאלה ב' – כנגד שאלת הרשע, שאינו רוצה דבר שיש בו מרירות.
שאלה ג' – הסיבה – שאלת התם, שרואה שינוי באופן הישיבה ומתעורר לשאול.
שאלה ד' – שני טיבולים – שינוי שמעורר לשאול, כנגד הבן שאינו יודע לשאול.

מדוע השאלה פותחת במילה "מה נשתנה", ולא במילה למה,

או מדוע (כגון – "מדוע יש שינויים בלילה זה...")?

הגרת "מרבה לספר": ארבעת הבנים, ששואלים על ענייני הסדר משתמשים במילה "מה". החכם, שואל "מה העדות והחוקים...". הרשע לועג לעבודת החכם, שעבודתו נסובה סביב היראה (מילת "מה"), ושואל – "מה העבודה הזאת לכם...". התם, עומד מהצד ורואה את פלפול החכם והרשע סביב המילה "מה", אינו מבין ושואל "מה זאת", אינו מבין על מה הם דנים.

הנוסח בהגדה מקביל לנוסח הפסוק: "והיה כי ישאלך בנך... מה זאת" (שמות יג, יד).

משמעות המילה מה – שאלה וחקירה, כדי לדעת את הטעם והסיבה, מתוך רצון לקיים. בניגוד למילה למה, שנובעת פעמים רבות מאי רצון לבצע, מניסיון להתחמק.

המלה למה – היא מילת שאלה, אולם המילה מה מביעה התפעלות והשתוממות, כגון – "מה טובו". זו לא שאלה, אלא אמירה, הבעת מסר על דבר גדול שאירע. בעל ההגדה מתאר את השוני של לילה זה מכל הלילות.

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן

עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן
עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

מדוע שואלים "מה נשתנה" על השינויים בליל הסדר, ולא על השינויים שבסוכות, כשיוצאים מהבית לסוכה?

- ◀ **קרבן פסח:** בחג סוכות השינוי אינו ניכר, שכן עם ישראל התרגל לחיות בדירות עראי ולנדוד בגלויות. אולם לא הורגל להסב סביב שלחן ערוך, ועל כן שואלים רק על ליל הסדר "מה נשתנה".
- ◀ יש שרצו לתרץ במילתא דבדיחותא – בכל השנה יש "בלאגן", ואילו בלילה אחד, כשרואה הבן שיש סדר (ליל הסדר), שואל על כך – מה נשתנה.
- ◀ בגזירותיהם התנכלו המצרים במיוחד לילדים. בגזירת "כל הבן הילוד..." (שמות א, כב) ובהמשך, רחץ פרעה בדמם של תינוקות בני ישראל, ומנגד – אנו מקדישים לילה זה לילדי ישראל, שבו אנו מרבים בחינוך ובלימוד הילדים. את גזירתו של פרעה ונס ההצלה שנעשה לנו אנו מזכירים באופן מיוחד בלילה זה, ולא בחג סוכות.
- ◀ בחג הפסח נצטוונו במצות סיפור יציאת מצרים – "והגדת לבנך" (שמות יג, ח), ואילו בחג סוכות לא נצטוונו בכך.

מדוע "הלילה הזה", ולא "הזאת", (לילה – לשון נקבה)?

- ◀ **עפ"י הזהר:** ליל יציאת מצרים היה ברור כמו לילה בתקופת תמוז. הוא שינה את טבעו והפך ליום בהיר. וכך אומרים בפיוט שבסוף ההגדה – "קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה".
- ◀ **הגר"א:** בלילה הזה יש מצוות רבות, כיום יאיר. נקרא בלשון זכר כמו "יום", שהוא לשון זכר.
- ◀ **רבי ישראל משקלוב:** גבר חייב ביותר מצוות מאשה. בעל ההגדה רוצה להבליט את ייחודיות לילה זה, שבו יש יותר מצוות מכל לילה אחר ושואל – מה נשתנה לילה זה (לשון זכר), שיש בו ריבוי מצוות, וחיובן דוקא בלילה, מכל הלילות (לשון נקבה).
- ◀ **ברוך שאמר:** בכל התנ"ך "לילה" נכתב בלשון זכר.

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שולחן

עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

מדוע לא עונים מיד על ארבע הקושיות, וממתינים עם מתן התשובות להמשך?

◀ **הגר"א:** צורה זו נלמדת מהפסוקים בספר דברים: "כי ישאלך בנך מחר לאמר: מה העדות והחוקים והמשפטים... ואמרת לבנך: עבדים היינו לפרעה במצרים..." (דברים ו, כ-כא). רבינו בחיי מבאר שתשובתנו לשאלת הבן – הקב"ה הוציא אותנו מעבדות ושעבוד ועשה לנו ניסים גדולים ולכן – יש לנו מחויבות גדולה כלפיו מצד הכרת הטוב. ידיעה זו הבן לומד רק לאחר ששמע את תיאור כל הניסים הללו. כך גם בהגדה – בתחילה מתארים את הסבל, השעבוד והעינוי שעברנו ולאחר מכן את הניסים הגדולים שהקב"ה עשה לנו, שסיפורם ותיאורם מביא לחיזוק האמונה בהקב"ה ולהכיר לו טובה, בסיפור שוזרים בהרחבה את מצוות פסח, מצה ומרור.

מדוע אין שואלים על אכילת חרוסת?

◀ **רשב"ץ:** אין באכילתה שום שינוי, כיון שבכל הלילות אוכלים את הפירות המרכיבים את החרוסת.

◀ את מצות חרוסת מקיימים רק בטיבול המרור בחרוסת. לאחר שאלת מה נשתנה על המרור, אין טעם לשאול על החרוסת, שאין מצוה באכילתה ללא מרור.

מה נשתנה

מדוע שואלים "מה נשתנה" בליל הסדר, על שינויי הסדר ואין שואלים זאת בחג סוכות, כשיוצאים מהבית לסוכה?
חג סוכות מסמל את היציאה לגלות, את עקירתנו ממקום הקבע למקום ארעי, לגלות. ליציאה מעין זו הורגלנו פעמים רבות ואין כל שינוי ועל כן אין שואלים "מה נשתנה" על שינוי זה, אולם בפסח, כשרואה הבן שולחן ערוך וכל בני המשפחה מסבים כבני חורין – בני מלכים, מצב לא שגרתי בקרב עמנו, מתעורר הוא לשאול "מה נשתנה"...

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן
עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

55

שאלה ראשונה:

שֶׁבֶּכֶל הַלֵּילוֹת אָנּוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמִצָּה, הַלֵּילָה הַזֶּה – כָּלוּ מִצָּה.

על שאלה זו – מדוע אוכלים מצה בליל הסדר, כבר ניתנה תשובה, ב"הא לחמא עניא". מדוע הבן שואל על כך?

◀ הגרי"ז מבריסק: באמירת "הא לחמא עניא" מבארים, שכך דרכו אל עני – לחצות את לחמו, אמירה זו כרקע והקדמה מבארת את המשך הסדר, את "יחץ".

שאלה א' ב"מה נשתנה" – מדוע הלילה הזה כולו מצה (ולא חמץ), שייכת לסדר "מגיד", זה חלק מסיפור יציאת מצרים.

◀ ב"הא לחמא עניא" ניתן טעם לפריסת המצה (כדרכו של עני). ב"מה נשתנה" שאלת הבן על עצם אכילת המצה, מדוע דוקא במצה, הרי עני פורס את לחמו גם מחמץ.

"כולו מצה", והרי בליל הסדר אוכלים דברים נוספים – בשר ומעדנים?

◀ חת"ם סופר: שאלת הילד – מדוע החיוב בלילה זה – רק מצה, ללא חמץ. מדוע מקפידים על אכילת מצה בלבד, הרי לצורך הזכרת אכילת המצה שבני ישראל אכלו במצרים ניתן לאכול כזית מצה ובנוסף גם חמץ.

◀ ברכת השיר: השאלה על אכילת המצה, מדוע נאכלת ללא תוספות.

◀ וזאת ליהודה: כולו מצה – מדגיש את חובת אכילת מצה, בניגוד לשאר מאכלים שנאכלים בלילה זה, שהם רשות.

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן
עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

שאלה שניה:

שֶׁבֶּכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה – מְרוֹר.

מדוע לא שואלים "בין חמץ ובין מצה", כמו בשאלה הרביעית – "בין יושבין ובין מסובין...?"

- ◀ **בית מועד:** את מצות מצה מקיימים זכר ללחמי תודה. הבן שואל – מדוע בכל השנה, כשאוכלים לחמי תודה – ניתן לקיימם בחמץ ובמצה ביחד, ואילו הלילה הזה כולו רק מצה. ועל כך עונים לו – אי אפשר בלילה זה לאכול גם חמץ, אלא רק מצה.
- ◀ **זרע גד:** בשאלה הרביעית שואלים "בין יושבין ובין מסובין", הואיל ולא ניתן לבצע את שתי הפעולות ביחד, אלא להיות רק באחד משני המצבים – או יושבים או מסובים, בניגוד לחמץ ומצה, ניתן לאכול את שניהם ביחד, ועל כן שואלים – חמץ ומצה ולא מוסיפים – "בין... בין".

**במה שונה לילה זה משאר הלילות, והרי גם בשאר הלילות
אנו אוכלים חסה וירקות?**

- ◀ **אבודרהם:** בשאר הלילות אוכלים ירקות אחרים ובהם מתוקים. אולם בלילה זה יש הקפדה לאכול מרור.
- ◀ **פירוש קדמון:** בשאר הלילות אנו אוכלים את הירק מתוך רצון, אולם בלילה הזה הוא נאכל דוקא משום המרירות שבו, כדי להזכיר ולהמחיש לנו את השיעבוד והמרירות שהיתה במצרים.

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן
עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

57

שאלה שלישית:

שֶׁבֶּכַל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מִטְבִּילִין אֶפְילוּ פְּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה – שְׁתֵּי פְעָמִים.

מדוע אומרים: "הלילה הזה כולו מרור", והרי בלילה הזה יש עוד ירקות (כגון כרפס, שברכתו בורא פרי האדמה)?

רש"י: הירקות שנאכלים בלילה הזה, נחשבים כמרור, בהזכירם את המרידות שהיתה בשעבוד במצרים. [הירקות של ליל הסדר גדלים באדמה ומסמלים את עם ישראל שהיו שקועים בתוך השעבוד].

ריטב"א: בכל לילה, פותחים את הסעודה בירק מתוק, כדי לעורר תיאבון. אולם בלילה הזה פותחים את הסעודה במרור ולא בירק מתוק.

מדוע מטבילים בליל הסדר שתי פעמים?

פסחים דף קי: משום היכר, כדי לעורר את הילדים, לשאול על השינויים שבליל הסדר.

בן איש חי: הגלות התחילה ע"י טבילה – כשטבלו את כתונת יוסף בדם, לאחר מכירתו. גם הגאולה במצרים התחילה בטבילה – "וטבלתם בדם אשר בסף" (שמות יב, כב). הגלות התחילה בטבילה ומסתיימת בטבילה. כדי לסמל את תחילת הגלות ואת סופה מטבילים שתי פעמים.

טיבול א' (כרפס במי מלח) – לעורר את התאבון, כמנהג בני חורין. טיבול ב' (מרור בחרוסת) – זכר לטיט, שבו עבדו אבותינו.

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן
עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

שאלה רביעית:

שֶׁבֶּכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵינּוּ וּבֵין מְסַבֵּין הַלַּיְלָה הַזֶּה – כָּלָנוּ מְסַבֵּין.

מה המיוחד בלילה זה, הרי בכל השנה מטבילים בשר בחזרת או בחומץ?

- < **ראב"ן:** ההטבלה בליל הסדר, נעשית בצירוף ברכה, (הברכה על המרור), בניגוד להטבלות בכל השנה.
- < **צוף אמרים:** בכל השנה ההטבלה היא רשות, בלילה הזה – חובה.

עד כה הטבילו רק פעם אחת. מנין הבן יודע שיטבילו פעם נוספת?

- < **רבי שלמה זלמן אוירבך:** כיון שרואה בקערה מרור וחרוסת, ומבין שיאכלוה עם טיבול, ושואל את אביו על כך.

מדוע במשנה לא הוזכרה שאלת ההסיבה, כפי שהוזכרו יתר השאלות?

- < **מלבי"ם:** כיון שבזמן המשנה נהגו להסב בכל השנה, וההסיבה בליל הסדר לא היתה שינוי מהרגילות.
- < **בית מועד:** התנא במשנה סבר שאין שינוי בהסיבה, הואיל ונקט כדעת רבי אלעזר בן עזריה, שסובר שאכילת מצה בליל הסדר עד חצות, אולם בעל ההגדה חולק וסובר כרבי עקיבא, שאכילת קרבן פסח נוהג כל הלילה ומקשה מדוע צריך למהר בהסיבה, הרי יש זמן לכך כל הלילה. על כך עונה טעם אחר להסיבה – **זכר לחירות.**

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד

רחצה

מוציא

מצה

מרור

כורך

שלחן

עורך

צפון

ברך

הלל

נרצה

מדוע אריכות הלשון "בין יושבין ובין מסובין", ולא "יושבין ומסובין"?

- ◀ **משנה ברורה:** (עפ"י שו"ע סי' תעב ס"ב, ס"ק ח'), מותר לסמוך על ירך חברו, ולא על ירך עצמו, כיון שנראה כדואג. וביאורו – כל השנה יכול להישען גם על ירך עצמו, אבל בליל הסדר אנו אוכלים בין יושבין ובין מסובין – כלומר רק בישיבה (למעט בשכיבה), את הישיבה ניתן לחלק בין יושבים למסובין.
- ◀ **זרע גד:** כדי להדגיש את האפשרות להיות רק באחד משני המצבים או יושבים או מסובים, ולא ניתן לבצע את שתי הפעולות ביחד.

מדוע צריך להסב?

- ◀ **רמב"ם:** צריך להרגיש בלילה זה בן חורין, כדי להמחיש לעצמו "...כאילו הוא יצא עתה משיעבוד מצרים". הסיבה – זו אחת מהדרכים של בן חורין.
- ◀ **ערוך השלחן:** כדי לעשות שינוי בליל הסדר, שהבנים יראו וישאלו.
- ◀ **הגדה שלמה:** כדי לעשות פרסום לנס שנעשה לנו במצרים.
- ◀ עפ"י הפסוק "ויסב אלוקים את העם" (שמות יג, יח) – מכאן אמרו רבותינו: "אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, שכך עשה להם הקב"ה" (שמות רבה כ, יח). לדעה זו, מטרת ההסיבה – שנרגיש שכעת אנו בני חורין, זכר לאותה הסיבה שעשה לנו הקב"ה בצאתנו ממצרים.

מדוע נוהגים שהילדים פותחים את הדלת ב"שפוך חמתך"?

בספר מלאכי, בהפטרת שבת הגדול כתוב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (מלאכי ג, כג - כד).

כשיבוא אליהו הנביא, הוא ישיב תחילה את הבנים בתשובה והם ישיבו את אבותיהם. נוהגים שאת הדלת פותחים הילדים, שאמורים לשוב תחילה ובעקבותיהם - אבותיהם.

(האדמו"ר רבי יששכר דב מבעלזא)